

Veelvormig verzet tegen de heersende economische denkwijze

Bespreking van:

T. Verhelst, *Economische organisatie en lokale culturen, Monografieën over interculturaliteit, 2*, Mechelen (CIMIC) & Antwerpen, (EPO), 1997.

Dit boekje van Thierry Verhelst is de tweede uitgave in de reeks 'Monografieën over interculturaliteit', waarvan de bedoeling reeds in de voorgaande recensie is geschetst. De auteur is internationaal coördinator bij het Zuid-Noord Netwerk voor Culturen en Ontwikkeling. Vanuit dit netwerk werd een onderzoeksproject opgezet met als titel: *Economische organisatie en lokale culturen – Een verkenning van de culturele inbedding van het lokale economische leven*. Onderzoekers uit Zuid (Chili, China, Kameroen, Zuid-Afrika, India) en Noord (Engeland, Canada, België, Zwitserland) participeerden en discussieerden met elkaar op een congres te Brussel in november 1996.

Er bestaat een cliché-beeld over de impact van de mondiale kapitalistische economie op lokale culturen. Namelijk dat de lokale culturen onder druk van de multinationale ondernemingen weggevoerd worden en dat een groep individuen niet anders kan dan zich aanpassen aan de Westerse Coca-Cola en hamburger-cultuur, die de hele wereld veroverd; anderzijds slaagt een andere

groep er niet in zich in te schakelen in de wereldeconomie; ze wordt uitgestoten, verarmt en vormt een onderklasse van gedemoraliseerde en wanhopige mensen.

In dit werk wordt dit cliché-beeld grondig bijgesteld.

In hoofdstuk 1 wordt de context van het onderzoeksproject over de verhouding economie versus lokale culturen geschetst. Nog nooit eerder in de geschiedenis is er op deze planeet zoveel welvaart geproduceerd als in de afgelopen vijftien jaar. De kloof tussen rijk en arm werd echter niet kleiner, maar juist groter. Het gaat hier niet alleen om de kloof tussen Noord en Zuid, maar ook in de verschillende landen van Zuid en Noord groeit de kloof tussen rijk en arm. Er wordt verwezen naar de jaren van Reagan en Thatcher, politici die er mee voor gezorgd hebben dat "de macht tegenwoordig vooral wordt uitgeoefend door het kapitaal, niet door de politiek" (p. 11). Ook wordt verwezen naar de val van de Berlijnse muur en het wegvallen van een alternatief voor het 'laissez-faire

In hoofdstuk 6 wordt doorgedacht over het alternatief voor de gemondialiseerde economie. Het model dat gepresenteerd wordt is dat van een nieuw evenwicht dat tot stand moet komen tussen markt – staat en civiele maatschappij. De embryonale volkseconomie die zich in het Zuiden ontwikkelt en de vormen van 'sociale economie' in het Noorden zouden uitdrukkelijk als onderdeel van de 'gemeenschapspool' in de driehoek van de economische organisatie moeten beschouwd worden. De andere polen zijn dan de kapitalistische pool en de openbare pool.

De drie polen van de economische organisatie worden op de volgende wijzen getypeerd: "De kapitalistische pool is samengesteld uit de bedrijven die georganiseerd worden door kapitaal (en daarom gericht zijn op kapitalistische accumulatie). Deze bedrijven hebben onderling concurrerende verhoudingen (gebaseerd op het nastreven van persoonlijke belangen) en ontwikkelen vormen van individueel eigendom.

De openbare pool, georganiseerd door de staat, werkt via verhoudingen waarbij een centraal gezag vereist is en ontwikkelt vormen van institutioneel eigendom.

De gemeenschapspool is de pool waarbij de bedrijven georganiseerd worden door de menselijke factor (de factor werk of de gebruikers) en waarbij vormen van gemeenschappelijke eigendom bestaan. Arbeid is de dominerende categorie in de bedrijven die behoren tot de 'volkseconomie/sociale economie'. Wederkerige verhoudingen spelen de overhand. Een belangrijke karakteristiek is de wederzijdse herkenning, omdat men eenzelfde verleden deelt en

hetzelfde dagelijks leven, waarin men 'uitgesloten', 'gemarginaliseerd', of 'baanloos' is. Zeer vaak is het bestaan van de groep belangrijker dan de economische activiteit (familiebedrijven, werklozenverenigingen enz.)".

Verder worden in dit hoofdstuk voorbeelden geschetst van hoe, bijvoorbeeld in Afrika, westerse managementmethoden gecombineerd worden met een "strategisch gebruik van lokale waarden als gemeenschapszin en familiegevoel, solidariteit, spiritualiteit, respect voor de wijsheid van de ouderen, consensus, vriendelijkheid en zelfs vaderlijke zorg." Andere voorbeelden zijn het LETS-systeem, de economische initiatieven van de Quakers, de Mondragon-coöperatie in Spaans-Baskenland, en de Triodos-bank in Nederland en België.

In hoofdstuk 7 worden culturele veranderingen in het Westen geschetst, met de vraag of we toegroeien naar een ander paradigma. Het terugschroeven van de consumptie en een meer sobere 'alternatieve levensstijl' maken opgang, wat veelbetekenend is. En in hoofdstuk 8 wordt de vraag behandeld of nieuwe ideeën impact kunnen hebben op een harde sector als de economische. Het slotakkoord is er niet één van optimisme maar van hoop!

Als toemaatje vindt de lezer een erg boeiende bijlage over de betekenis van 'cultuur' en van 'culturele dynamieken': deze tekst kan een hulpmiddel zijn om het begrip cultuur te definiëren, en voortaan op een preciezere manier dan gewoonlijk te hanteren.

Dit essay is zeer leesbaar, zeker als je bedenkt dat het de weerslag is van een onderzoeksproject waaraan vele

onderzoekers uit Zuid en Noord participeerden. Ik vraag me wel af of er in zekere zin consensus is gegroeid vanuit de verschillende bijdragen over de visie die Thierry Verhelst hier presenteert, of dat dit gewoon zijn visie is. Sterk vind ik de manier waarop Thierry Verhelst erin slaagt om zeer scherpe kritiek op de kapitalistische wereldeconomie te verbinden met een perspectief waarin toch ook wel plaats is voor een 'kapitalistische pool' in een nieuwe visie op de economie. Het kapitalisme laat zich namelijk niet afschaffen per decreet of door een revolutie. Deze kijk sluit trouwens naadloos aan bij het boek *Op mensenmaat* dat door Agalev geschreven is naar aanleiding van haar eerste economisch congres. Daarin werd ook gepleit om een groene economie te realiseren door de 'vrije markt' (van de liberalen) en de 'plan-economie' (van de socialisten) in een dynamisch evenwicht te brengen door vooral een (groene) 'autonome sector van de zelfvoorziening' ertegenover te plaatsen en uit te bouwen. In plaats van een theoretisch tractaat is dit werk echter een album van oriënterende praktijken en voorbeelden van wat deze 'autonome sector' of deze 'gemeenschapspool' kan inhouden. Al deze voorbeelden illustreren voor hen die er oog voor hebben dat er een transformatie bezig is van een mondiale win/lose economie naar een lokaal verankerde mondiale win/win economie.

Frederik Janssens